

Bokanmeldelse ved Harald Kaasa Hammer til FBBs nettsider www.FBB.nu

Egil Sjaastad:

Fri og forankret. Katekismen som ankerfeste for troen og sjelesorgen.

Lunde forlag 2021

286 sider

Mellom troshjelp og hjelp til selvhjelp

Egil Sjaastad har gitt oss et viktig bidrag til samtalen om sjelesorgens vesen – i en vennlig atmosfære av raus og varm sjelesorg. Han øser av rike erfaringer, og gir til og med klipp fra egne sanger og drama og en julekantate. Boken adresseres både til sjelesørgere selv og til deres tjeneste for dem som søker sjelesorg (13). Mange kan ha glede av boka som troshjelp uten å tenke på sjelesorgen.

Sjaastad skriver lett og ledig. Han kan velge kirkeårsdager som disposisjon for kommentarene til andre trosartikkel. (107–115) Og til tredje artikkel tar historiefortelleren over. (116-118) På vandringen gjennom katekismen, tar han flere avstikkere til aktuelle tema, blant annet om samliv, menighetstukt og menighetskonflikter.

Det tok meg litt tid å forstå hva slags bok jeg hadde åpnet. Var det en alternativ lærebok i sjelesorg? Hvorfor var det da så mye troslære i boka? Undertittelen på boka fokuserer både på troen og sjelesorgen, og dermed blir det vanskelig å definere tydelig hva boka er ment som. Men det kan vi vel ha godt av.

Kilder

Som aktuell litteratur angir Sjaastad sjelesorgbøkene av Leif Andersen, Anders Bergem, Tor Johan Grevbo og John T. McNeill i tillegg til Rolf Sons: Martin Luther als Seelsorger. De aller fleste bibelhenvisningene er fra Matt, Joh, Rom, 1. Kor og Ef. Han er så vidt innom pastoralbrevene. Han har spreke sitater av Petter Dass, og gir god plass til vekkelsens sanger. Det merkes at han øser av egne erfaringer som sjelesørger.

Et par steder gir han seg til kjenne: Han forteller at han vokste opp i et misjonsmiljø der forkynnerne advarte mot en bredkirkelig dåpsforkynnelse. (232) Han forteller også om noen i et annet land som løftet hendene under siste delen av Fadervår: ”I hjertet gjorde jeg det samme!” Vi aner et selvironisk smil i denne replikken. (214)

Konfidentsentrert eller kerygmatiske sjelesorg

I spenningen mellom lyttende og forkynnende sjelesorg, våger Sjaastad å markere seg som forkynner. Han har nok kortere vei enn de fleste til å anbefale terapi og psykologisk/psykiatrisk hjelp, og sier at sjelesorgens særpreg er å samtale ut fra det perspektivet over livet og livsvandringen som kristentroen gir. (12, 47) Han tydeliggjør den kontrakten som er nødvendig for en forkynnende sjelesorg: Han skriver om konfidenter som i utgangspunktet ønsker å møte livets små og store rystelser i en bevisst dialog med Skriften. (14) Han kan bruke så sterke uttrykk som at sjelesørgeren ”skal representere apostolisk kristendom” (62). Samtidig er han respektfull, lydhør og tilbakeholden i møtet med den som vil samtale. Han er varsom i omtale av fortapelsen. (190, 194)

Det er vel rett å si at det klientsentrerte fokuset dominerer sjelesorgen faglig sett for tiden.

Det kan være nyttig å speile dagens sjelesorgidealer i spekteret av tilnærminger i Det nye testamente. 2 Tim 4,2: Forkynn Ordet, stå klar i tide og utide, overbevis, tal strengt, tal trøst! Gi ikke opp når du lærer dem! Jud 1,22-23: Dem som tviler, skal dere ha barmhjertighet med. Andre skal dere redde ved å rive dem ut av ilden. Og noen skal dere ta dere av. 2 Tim 3,16-17: Hver bok i Skriften er innblåst av Gud og nyttig til opplæring, tilrettevisning, veiledning og oppdragelse i rettferd, så det mennesket som tilhører Gud, kan være fullt utrustet til all god gjerning. – Her er Sjaastads bok et godt eksempel på variert tilnærming.

Hvit og rød skam

Sjaastad viser til ”fagfolk” som kaller en krenket selvfølelse for hvit skam. Den røde skam blir da skam over egen skyld. Han skriver fint om behovet for bekreftelse og styrking av identiteten, men advarer også mot at ensidig anerkjennelse kan skygge for det som er synd. (46, 89, 152, 209, 256f)

Bruk av katekismen – og distansering

Sjaastad betoner at katekismen er ekumenisk i formen, stort sett uten den polemiske tonen som vi finner i Confessio Augustana. (17) Slik er også boka hans.

Sjaastad går ikke lett vint inn i katekismen som ressursbok i sjelesorgen. ”Var Luther sjelesørger?” spør han, og svarer ”Tja.” (19) Han er åpen for at Luther må dempes noen ganger, i hvert fall andre steder enn i katekismen. (146, 148, 208, 267)

Men er Sjaastad noen steder kritisk til selve katekismeteksten?

Hva med forklaringen til hviledagsbudet? Der nevner ikke Luther hvilen i det hele tatt, i motsetning til ”for at” i 2 Mos 23,12. Men Sjaastad kompenserer med å lovprise sjudagersrytmen, med helg og hvile. (40)

Og hva med Fadervårbønnen om tilgivelse? Forklaringen er uten henvisning til soningen. Det er bare en bønn om at Gud må se bort fra våre synder. Dette minner om katolsk bønnetradisjon: ”Se ikke på våre synder, men på din Kirkes tro.” Thomas Aquinas ba: ”Se ikke på mine misgjerninger, men på din uendelige godhet.” Berggrav skriver i sin *Fornyelse av katekismen* 1936 at Luther manglet tid til den rolige konsentrasjon akkurat i de dager Fadervår måtte gjøres ferdig! Sjaastad henter inn formuleringer fra andre deler av katekismen for å få frem behovet for soning på korset. (208)

Katekismen som familiebok, pensum eller sjelesorg

Jeg har jo syslet med Lille katekisme siden jeg ga ut en oversettelse på Credo forlag i 1976. Vi så for oss noen hundre eksemplarer til Lagets lederskoler, men til alles store overraskelse gikk den i 100 000 eksemplarer. Jeg ga ut en ny oversettelse på Verbum forlag i 2012. Sjaastad bruker denne oversettelsen. Mitt anliggende har vært å gjenerobre Lille katekisme som familiebok, slik Luther skapte den.

Erik Pontoppidan flyttet i 1737 katekismen ut av hjemmet, og gjorde den til en disposisjon for troslære og skoleundervisning. Han tok bønnene bort – altså der budene og troen og Fadervår skulle *innøves*. Og han tok hustavlen bort – altså der budene og troen og Fadervår skulle *utøves*. Det ble bare 2/3 igjen av Luthers tekst. Til gjengjeld ble det 759 spørsmål og svar, der den voksne skulle spørre og barna skulle svare. Hos Luther var det omvendt!

Jeg må innrømme at jeg møtte Sjaastads bok med skepsis: Skal han omforme katekismen til sjelesorg slik Pontoppidan omformet katekismen til pensum? Men, nei, Sjaastad beholder teksten med Luthers rammer. Han behandler riktignok bønnene og hustavlen ganske summarisk, og mener de sprenger rammene for boka. (216, 273, 279) Det er hans valg. Boka har et smalere fokus enn Lille katekisme, men han fremmer på mange måter katekismens egne anliggender. Små unntak ser vi når han bruker ordene ”indirekte” og ”egentlig”. (174, 208, 210, 224, 233, 255)

Inn i dialogen

Boka engasjerer, og skaper en dialog med egen bakgrunn og egne anliggender. Dette ser jeg som en stor styrke ved boka. Mine bidrag i det følgende er å gå inn i dialogen, ikke å sette minus ved boka. En bok som ender i massiv enighet har ikke skapt noe i meg. Jeg skal nevne et par felt hvor jeg ble ekstra engasjert.

Mellom skapelsesglede og syndesorg

Avsnittene om skapelsen stimulerer til fryd og glede over Guds gaver. Han har sterke ord om at Ånden gir lyst og kraft og evne til å leve rett! (32, 34, 72f, 85) MEN: ”Forklaringen til andre og tredje trosartikkel ser meg og andre mennesker ut fra en annen synsvinkel. Der er vår tilstand som syndere i fokus.” (164) Dette blir for ensidig. Forklaringene til budene har retning mot levd liv i hverdagen og både andre og tredje trosartikkel har fokus på helliggjørelse: ”Dette har han gjort for at jeg skal være hans egen, og leve under ham i hans rike, og tjene ham i evig rettferdighet, uskyld og glede.” Det virker som Sjaastad forstår at dette hovedsaklig gjelder bare i det kommende liv. (152f, 182-184)

Tilgivelsesdelen av frelsen kommer tydelig frem i Sjaastads beskrivelser av Guds nåde-handling. Men ved stadig å kretse rundt ”samtidig rettferdig og synder” (simul justus et peccator) står han i fare for å *normalisere* dobbeltheten i stedet for å mane til kamp. (61, 135-136, 159, 163, 168, 174) Luthers uttrykk er ikke ment som en symbiose. Nei, synderen er korsfestet. Det gamle mennesket spreller nok enda, men det er korsfestet med Kristus. Faren ved stadig å understreke ”simul” er å havne i en botskristendom som har sin identitet i det syndige, men tilgitte menneske. Det ville vært ganske trøstesløst. I stedet skal vi ha identiteten i det nye menneske, som riktignok har et slitsomt haleheng av det gamle menneske – enn så lenge. Jesus kom ikke for å ”bo i syndere” (132), men for å korsfeste det gamle menneske og føde oss på ny.

Født før syndefallet

Jeg ble en gang spurt om å komme til Bibelskolen på Hald for å forberede en studentgruppe som skulle utplasseres i Finnmark. Jeg skulle blant annet fortelle om læstadianerne og tendensen til å innsnevre lov og evangelium til en røff forkynnelse av dom og tilgivelse. I det jeg skulle inn i klasserommet kom rektor Øistein Garcia de Presno og hvasket meg i øret: ”Du må være klar over at en av studentene er født før syndefallet!” – Det tok ikke lang tid før jeg skjønnte hvem det var.

Vi må ikke glemme at Ånden kan ha gjort en gjerning i familier gjennom flere generasjoner, og at barn kan ha fått del i en trygg familietro.

Sjaastad har heldigvis åpninger for dette: ”I sjelesorg må vi unngå å gi inntrykk av at vår egen vilje alltid stritter mot Guds ønsker for oss.” (206)

Lettere gjort enn sagt

I forhold til det gjennomgående fokuset på dom og frelse, er det blitt mindre plass til gjenfødelse og helliggjørelse hos Sjaastad. Helliggjørelsen knyttes sterkt til hjelpeløsheten, (137-139) og det betones at den er bare delvis, på grunn av den gamle natur. (183) Det er litt andre toner hos Paulus, som vil hjelpe filipperne til fremgang og glede i troen. (Flp 1,25).

Gjenfødselen og helliggjørelsen er tydelig framme i katekismen. Budene forklares som ”sånn lever vi som kristne”. Her er ingen forkludrende tankesynder og følelsesynder nevnt. Vi får konkrete og praktikable husordensregler (code of conduct) i en kristen familie. Heller ikke skriftemålet gir eksempel på følelsesynder. Syndene som nevnes kan settes ord på og bekjennes og forsakes i møte med Guds faderlige nåde og Jesu soning.

Når det gamle menneske rører på seg, kan vi ”kaste bolt og bånd på synden når den fødes” (Norsk salmebok 2013, nr 397). Så kan vi si: Bare ras, du gamle menneske, nå skal du værsgod være med meg og gjøre godt mot min neste!

Det er klart at tanker kan utvikle seg til synd, men vi er kalt til å ta dem til fange under lydigheten mot Kristus. (2 Kor 10,5) Vi kan tenke på det som kalles både Luthersitat og kinesisk fyndord: ”Du kan ikke hindre fuglene å fly over ditt hode, men nekte dem å bygge rede i ditt hår.” Syndige tanker må ikke få bedra oss til å tro at de viser hvordan vi egentlig er. Ikke når vi er i Kristus!

Diakonene har lært oss at det å utøve tjeneste er lettere gjort enn sagt. For mange er det gode i verden vanskeligere å forklare enn alt det onde.

Til slutt er det bare å takke!

Boken er en gave til den som vil lese og lytte. Sjaastad går inn i vår tid med katekismen og med sin tro og med sine erfaringer. Han skriver på en måte som innbyr leseren til å gjøre det samme.